

Onze twintigste eeuw rond Tuindorp Oostzaan

Coen Bos

Onze twintigste eeuw rond Tuindorp Oostzaan

**Tuindorp gecentreerd in tijd en ruimte
Mijn familie, bewoners van het eerste uur
(1921–1995)
Relaties, omstandigheden, lotgevallen**

LEICESTER (VK) – 2025

*"To tell all that happened in the past years,
would fill quite a volume!"*

Coen Bos (1903–1962), 18 juli 1945

Voor mijn vrouw Sue:

Dank voor al je begrip de afgelopen jaren, getoond rondom het schrijven van
dit Tuindorpse familieverhaal

Titel: Onze twintigste eeuw rond Tuindorp Oostzaan

© Coen Bos/Paal 7 productions

Voorzijde omslag: 4 generaties Bos, combinatie van begin jaren 20, familie voor
Kleine Beerstraat 23 en 21 juni 1946 op de Kometensingel, bij het Witte
Bruggetje, fotograaf Jan Bos

Achtergrond: Kleine Beerstraat 17–25, gezien vanaf de Kometensingel, foto
Stadsarchief Amsterdam

Achterkant omslag: Foto uit collectie G. ten Hoonte; witte bruggetje en zwarte
pad. Land van de Kock; collectie Han Hannes, beide van Facebookpagina
Tuindorp Oostzaan Amsterdam, met achtergrond Stadsarchief

Omslagontwerp: Kevin Bos

Uitgegeven door: Paal 7, Leicestershire (VK), juni 2025

Email: paal7productions@gmail.com

ISBN: 978-94-6247-366-9

Alle rechten voorbehouden. All rights reserved. <https://www.booksupport.nl/>.

Inhoud

Inleiding.....	5
Tuindorp, een korte geschiedenis.....	9
Mijn brede familie in Tuindorp geplaatst.....	13
Een <i>Tuindorp</i>.....	18
Familie en hun woningen.....	21
Twintigste-eeuws openbaar vervoer naar Tuindorp.....	28
De Familie Bos vóór Tuindorp.....	33
I. Vóór Amsterdam (ca. 1686–1832)	33
II. Vóór Londen (1832–1913)	33
III. De Eerste Wereldoorlog, in Londen (1913–1915).....	34
IV. Amsterdam (1915–1921)	37
Familie Bos, Kleine Beerstraat 23.....	63
I. 1921–1930	63
II. 1930–1940	74
Familie Waudman en Jelles (aangetrouwd aan Waudman).....	98
I. Vóór Amsterdam (1726–1817)	98
II. Amsterdam (1817–1915)	99
III. Londen (1915).....	103
IV. Amsterdam (1915–1967)	107
Familie Visser	114
I. Vóór Tuindorp (1724–1926).....	115
II. Maanstraat 50 (1926–1936).....	127
III. Mercuriusstraat 6 (1936–1958).....	135
Familie van der Rhee	136
Familie Montauban/Monteban	142
I. Vóór Amsterdam (1615–1927)	142
II. In Tuindorp (1927–1977)	143

De oorlogsjaren (1940–1945): families Bos en Visser (Monteban)	151
I. De meidagen van 1940	151
II. Het bombardement van 10 op 11 oktober 1940	158
III. Het leven in de oorlogsjaren (1940–1944)	165
IV. Luchtgevechten in mei 1943	179
V. Het laatste oorlogsjaar: de bevrijding	185
Familie Bos, Kometensingel 425 (1945–1954)	190
Jeugdherinneringen	213
I. Mijn woonomgeving	213
II. De winkels in Tuindorp	221
III. 1952–1960: jeugd	230
IV. 14 januari 1960, de dijk is doorgebroken	272
V. 1960–1966: volwassen worden	279
VI. Mijn superjeugd, tussen 1966 en 1980, en de laatste jaren in en rondom Tuindorp tot 1996	303
Dankbetuigingen	338
Geraadpleegde literatuur	340

Inleiding

Dit boek neemt ons mee op onze reis door de twintigste eeuw en geeft een indruk hoe het leven toen was, voor mijzelf, mijn familie, vrienden en mede dorpelingen in, en met, Tuindorp Oostzaan als middelpunt in tijd en ruimte. Hieronder een typische zaterdag in de vroege jaren vijftig, zoals door mij ervaren.

Kometensingel 425. Het zou in april 1955 geweest kunnen zijn. Ik word door Ma gewekt, ren de trap af en word nog door haar bij de koude kraan in de keuken gewassen. Warm water was er alleen nog in de douche, wat overigens al een luxe was in het dorp. Er was een badhuis aan de Meteorenweg, waar ik vanuit school, met de hele klas, ondanks onze douche thuis, elke woensdag grondig met groene zeep en een harde borstel gewassen werd.

Mauke, onze zwarte kat (en soms mijn hoofdkussen) draait zijn rondjes rondom onze voeten, in afwachting van zijn ontbijt.¹ Ik krijg het mijne (één boterham met Venz hagelslag en één met de Ruyter gestampte muisjes en een glas melk).

Ma pakt de Excelsior torpedo stofzuiger uit de kast onder de trap, met daartegenover de kast met gas- en elektriciteitsmeter, waarvoor muntjes bij de lokale middenstand gekocht moesten worden (de muntjes waren rond, met een gat in het midden; ik haalde ze weleens bij de sigarenwinkel in de Nieuwe Maanstraat).

Pa leest het Algemeen Handelsblad van vrijdagavond. Hij heeft vrij, want hij heeft ooit een Engelse vijfdaagse werkweek voor zichzelf bij de NAPRO afgesproken. Hij zal die ochtend later, vóór de koffie, bij Meijerink in de Steenbokstraat een bosje Fresia's voor Ma kopen.

Mijn (half-) broers, Wil (Willem) en Jaap (Jacob), zijn al onderweg naar hun werk, toen óók nog op zaterdag, de 45-urige werkweek. Wil is (mede-) standhouder voor Nierstrasz op de jaarbeurs in Utrecht. Deze onderneming handelde in oliestookinstallaties, bouwmachines, elektrische materialen, gereedschappen en transportzaken. Verder hadden ze vaste vertegenwoordigingen van tal van bekende buitenlandse fabrieken. Jaap moet nog een halve dag werken bij Hazemeijer Hengelo² (hoogspanning schakelapparatuur), bij de Amsterdamse vestiging aan de Amstel, tegenover hotel de l'Europe.

¹ *Felix brokjes in die geel/zwarte verpakking, er was toen verder weinig of geen keus. Zijn avondeten was meestal hetzelfde als wat wij aten, maar, ondanks dat en zonder jaarlijkse vaccinaties is hij 18 jaar geworden.*

² *Er bevinden zich nog schakelkasten van Hazemeijer in de scheepsbouwloods van de Nederlandsche Dok en Scheepsbouw Maatschappij (NDSM).*

Ik ga via Plejadenweg, Plejadenplein, over het gras, en de Kometensingel op weg naar de Orionschool en heb 's morgens nog wat lichte vakken, waaronder tekenen.

Om half twaalf mogen wij ons werk staken. Het laatste half uur is aangebroken en op de tafel van juf Meeuwis ligt, rechts op de hoek, een boek van Dik Trom en één van Pietje Bel. Zij pakt Dik Trom op en leest eruit voor, lekker ontspannen... Op de omslag zit Dik verkeerd op de ezel... Dan wordt het twaalf uur, de bel gaat en we mogen naar huis. Ik huppel via het Plejadenplein, waar de chauffeur van Kromhout-Verheul bus B, met platte neus (bijnaam: trambus), bij de uitstap halte Plejadenweg aan de Meteorenweg, nog een paar passagiers uit laat stappen, dan verder, over de nog met klinkers bestrate Meteorenweg, de Plejadenweg in. Bijna aan het einde van de straat, met uitzicht op het Witte Bruggetje (met daarachter veel groen en de contouren van de Nederlandsche Dok en Scheepsbouw Maatschappij [NDSM]), sla ik naar rechts de steeg in tussen kolenboer de Jong en de familie Ibes. En dan, na de eerste schuur links in de steeg, onze achtertuin. De tuindeuren staan open, want de zon die 's morgens op de achterkamer schijnt doet die dag goed zijn best. Lekker die frisse lucht in het huis.

Mijn broers komen thuis, uit Amsterdam en Utrecht. Het is weekend! Wil staat in de achterkamer bij de knop van de draadomroep, kiest de Hilversumse zender met Jazz (ik weet niet meer welke). Ik herinner me een 'Jazzy' stem. Het lijkt een beetje op een Amerikaans accent. Hoorde ik Pete Felleman (bij de VARA?). Die had een jazz programma op zaterdag. Of was het die ander, Michiel de Ruijter? Wil was gek op de muziek van Rita Reys, Pia Beck, the Skymasters, the Diamond Five, Jazz Behind The Dikes, en alle Amerikaanse jazz helden van die tijd! Jaap vond het ook wel wat.

We eten als lunch een broodmaaltijd. Pa bakt de eieren op het tweepits gasstel in de keuken, en op tafel staan schaalpjes met plakken kaas, ham en gekookte metworst. De avond daarvoor is één en ander gratis en per 'pak' fiets vers bezorgd door de heer de Haas van de – 'Centra' – kruidenierswinkel op de Kometensingel met zijn naam. Ma schenkt een kopje thee in.

Na het eten ga ik naar mijn slaapkamer, wat spelen met mijn rode pakhuis (export en import), dat ik in december daarvoor van Sinterklaas heb gekregen en een kleine houten garage, een andere dan die op de foto; die kreeg ik wat later van Sinterklaas, die is mogelijk gemaakt bij de NDSM; de timmergroep vervaardigde dergelijke zaken als oefening. Voor het vervoer van één en ander: beschikte ik over een houten oplegger, beladen met houten tonnetjes en kisten, welke ik via de hanenbalk en een hijsplateautje, het pakhuis in en uit werkte.

's Avonds een lichte maaltijd en dan, na Paulus de boskabouter via de draadomroep beluisterd te hebben, naar bed. De slaapkamer met zeil en een vloerkleedje, waarop afbeeldingen van Bambi (en Stamper), uit de gelijknamige Disneyfilm, en met voor de ramen grijze gordijnen met een Picasso motief. Pa leest voor.

Deze zaterdag typeert, zo ongeveer, mijn jeugd, als vroege "babyboomer" op de Kometensingel 425.

Bas van der Plas, mijn schoolvriend van de Orionschool, schreef bij de introductie op Facebook van zijn boek Vegastraat 55 "dat ik spontaan werd bevangen door een niet onplezierige aanval van nostalgie en jeugdherinneringen". Ik reageerde daarop, óók spontaan, dat ik er ook over begon te denken iets met Tuindorp te doen.

Ik heb mij de laatste vijftien à twintig jaar als hobby beziggehouden met het sorteren van mijn vader's fotoverzameling en het passen daarvan in de stamboom van mijn brede familie. Die informatie is nu geordend en aan het papier toevertrouwd. Ik heb hierbij getracht het leven van de familie zoveel mogelijk in het kader van de voor mijn mentale ontwikkeling zo belangrijke leefomgeving in dat (Noorder IJ) polderdorp, Tuindorp Oostzaan, in te passen.

Een dagboek heb ik nooit bijgehouden, mijn geheugen is leidend, met als leidraad de fotoverzameling. Alles samengesteld met incorporatie van bijdragen van anderen binnen familie en vrienden. Het gezin waaruit ik voortkom staat hierbij centraal. De vroege geschiedenis is gestroomlijnd beschreven en relatief ruim geïllustreerd. Aan alles wat te maken heeft met de familiegeschiedenis rond het dorp wordt meer aandacht geschonken.

Foto's:
Coen Bos

Museumwoning HATO, Meteorenweg 174

*Wil (1954). Foto
Jaarbeurspasje*

*Zomer 1941 of 1942 achter
Kometensingel 425.
Fam. Bos, Waudman en Jelles (?)*

*"Wil staat in de achterkamer bij de knop
van de draadomroep en kiest de
Hilversumse zender met Jazz"*

Tuindorp, een korte geschiedenis

Hier citeer ik mijn schoolvriend Bas van der Plas uit zijn boek Vegastraat 55:

“Tuindorp Oostzaan werd gebouwd in de Noorder IJpolder, één van de in 1872 drooggemaakte IJpolders langs het Noordzeekanaal. De Noorder IJpolder, of polder VIII, wordt aan de zuidwestkant begrensd door het Noordzeekanaal, aan de Noordwestkant door zijkanaal H en in het Noordoosten door de Oostzanerdijk en door zijkanaal I. De gronden van deze polder werden tussen 1873 en 1879 door de Amsterdamse Kanaalmaatschappij tijdens een openbare veiling verkocht. In 1880 werd één en ander aangekocht door de gemeente Amsterdam. Het, aanvankelijk, agrarische karakter van de polder maakte gaandeweg plaats voor woonbebouwing, industrie en haventerreinen. Tuindorp Oostzaan ontstond hier net na het einde van de Eerste Wereldoorlog in het meest noordelijke deel van Amsterdam. Dat was in de tijd dat er in die stad een enorme woningnood was en de gemeente besloot hier een nieuwe wijk te bouwen. De eerste bewoners kwamen er in 1922 in woningen die als tijdelijk bedoeld waren. Dat was ook de reden dat de huizen niet waren gebouwd op heipalen, maar dat betonnen blokken de fundamenteen vormden. In de plannen van de gemeente zouden de woningen er staan voor een periode van vijf jaar, later verlengd tot tien jaar en nog weer later werd er in de bouwcommissie besloten dat het om ‘semipermanente’ woningen ging. Uiteindelijk staan zij er een eeuw later nog steeds. In 1932 werd het Zonnehuis gebouwd aan het Zonneplein, en dat werd vanaf het eerste begin het culturele centrum, het bruisende hart van Tuindorp Oostzaan. Een van de belangrijke sociale kenmerken van Tuindorp Oostzaan was en is het bloeiende verenigingsleven. Er waren in de wijk zelfs een aantal verschillende harmonieorkesten, waarvan er één nog altijd actief is, het Harmoniecorps Tuindorp, dat in 2022 het honderdjarig bestaan vierde. In datzelfde jaar werd ook het honderdjarig bestaan van Tuindorp Oostzaan zelf herdacht. In het Zonnehuis kon men genieten van toneelvoorstellingen, muziekuitvoeringen en er werden films vertoond. Ook voor de jeugd was er van alles te beleven. In de tijd dat ik in Tuindorp Oostzaan woonde zag ik daar voorstellingen van Dappere Dodo en van Okkie Trooy met zijn koffer vol krentenbollen, toen populaire televisieprogramma's voor de jeugd. Na 1936 werden er nog veel meer woningen gebouwd in Tuindorp Oostzaan. Dat had te maken met een grote toename van het werk bij de scheepsbouwmaatschappijen in Amsterdam-Noord, zoals de NDSM, waar na een aantal crisisjaren de scheepsbouw weer een gezonde bedrijfstak werd en er veel arbeiders nodig waren. De NDSM ontstond uit de in 1894 opgerichte Nederlandse Scheepsbouw Maatschappij (NSM), vanaf 1915 gevestigd op het terrein aan de noordelijke IJ-oever, en vanaf 1946 werd

het de Nederlandsche Dok en Scheepsbouw Maatschappij (NDSM), dat was een samenvoeging van de NSM en de naastgelegen reparatiewerf Nederlandsche Dok Maatschappij (NDM). De woningen die ná de eerste golf [Het 'oude dorp']¹ in Tuindorp Oostzaan werden gebouwd kregen vanaf het begin al de benaming 'permanent'. Deel van de huizen was eigendom van de gemeente Amsterdam, andere woningen werden beheerd door een groeiend aantal woningbouwverenigingen. [Bijnaam toen: de 'Goudkust', het huis waar wij woonden, Kometensingel 425, was gebouwd in 1938 (en was in beheer bij woningbouwvereniging 'Het Oosten')]. In Tuindorp Oostzaan werd de benaming 'Tuindorp' ook letterlijk genomen want er werden veel parken en plantsoenen aangelegd en er was geen hoogbouw, zodat de meeste bewoners over een eigen tuin konden beschikken. [Het dorp werd gemodelleerd naar het Engelse 'Garden Village' model van eind 19e eeuw, zoals daar in 1898 gepropageerd door Ebenezer Howard, en was bedoeld voor toewijzing aan – op degelijkheid – geselecteerde werkers.] De straatnamen waren allemaal ontleend aan de sterrenkunde, zoals de Vegastraat, de Betelgeuzestraat, het Orionplantsoen en de Kometensingel. Die Kometensingel is te beschouwen als een gedeeltelijke ringweg om het oude dorp. Een nieuwe uitbreiding kwam er in de jaren 50, toen het Terrasdorp werd gebouwd, een hoger gelegen wijk naast Tuindorp Oostzaan, op wat het 'Hoge Land' werd genoemd. Omdat veel straten in Terrasdorp de namen van vruchten kregen, als het Ananasplein, Aardbeistraat, Pruimenstraat en Bessenpad, kreeg de wijk al gauw de bijnaam Tutti Fruttibuurt. En ook het in de polder liggende Tuindorp werd uitgebreid."

[Er volgden, eind jaren '50, In het Westen 'Het nieuwe dorp', weer een 'Goudkust', latere uitbreidingen als 'de Bongerd' en de wijk met scheepsbouw straatnamen, (NDSM-wijk misschien?) werden gerealiseerd op het overgebleven stuk Hoge Land, Oostelijk en Zuidelijk van het oorspronkelijke Terrasdorp, grenzend aan het NDSM-terrein, en ná de jaren '70.

Hoogbouw vond jaren '60/'70 plaats in het binnendijkse land achter de Oostzanerdijk in de vorm van de Molenwijk.]

¹ Teksten in rechte haakjes zijn mijn persoonlijke opmerkingen.

Tuindorp Oostzaan in wording 1920-1921

Bron: Stadsarchief Amsterdam

Luchtfoto van het vergrote Tuindorp Oostzaan: foto genomen in Noord-Westelijke richting, links de volkstuintjes van vóór 1964 (de Bongerd), dan de eerste 'Goudkust' (1938), door de Meteorenweg (voorheen Meteorensingel) gescheiden van het 'oude dorp'. Links achter het 'nieuwe dorp', de tweede 'Goudkust' (sinds 1957). Foto: ca. 1959.

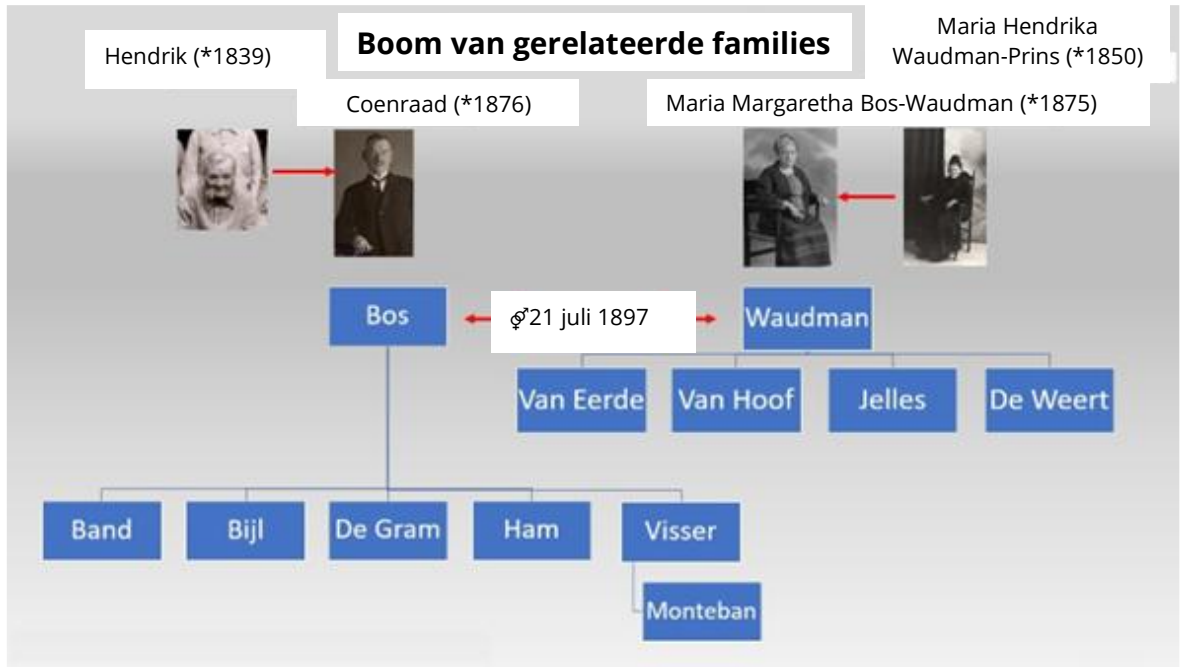
Bron: 40 jaar Tuindorp Oostzaan, uitgave ca. 1960 Stichting Sociaal Cultureel Wijkcentrum Tuindorp Oostzaan (opgeheven)

Foto genomen uit een zweefvliegtuig, de heer Kamminga aan de knuppel (?), eind jaren '30, waarschijnlijk vliegend vanaf het vliegveld Buiksloot (Hoge Land) ongeveer tussen de Zonneweg/Meteorensingel en in dezelfde hoek kijkend

Bron: HATO

Mijn brede familie in Tuindorp geplaatst

*Hendrik Bos (*1839) in zijn laatste jaren*

Collectie Coen Bos

Coenraad Bos
en
Magdalena Visser

hebben de eer U kennis te geven van hun voorgenomen
Huwelijk, waarvan de voltrekking zal plaats hebben op
Vrijdag 21 Juni 1946 ten Stadhuiuze te Amsterdam, des
voormiddags om 11 uur.

Amsterdam-N., Juni 1946.
Kometensingel 425
Mercuriusstraat 6

Toekomstig adres Kometensingel 425, Amsterdam-N.

*De zon schijnt lekker, die middag in de
voorkamer van Kometensingel 425,
met de ramen wijd open*

Foto's collectie Marjan Bos

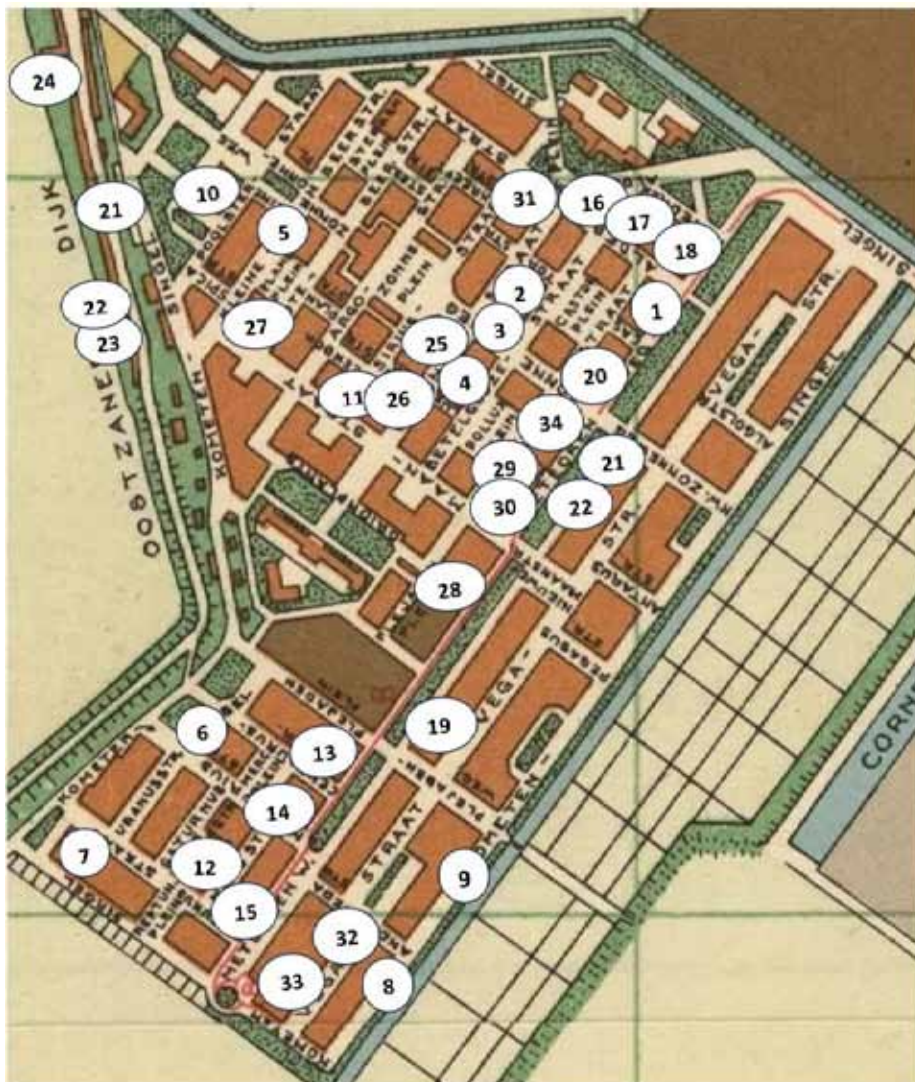

*De brede familie Bos-Visser voor het Stadhuis van Amsterdam (boven) en voor
het Witte Bruggetje, Kometensingel, 21 juni 1946*

Collectie Coen Bos

Familie in (oud) Tuindorp

Bron: Amsterdamopdekaart.nl (vervaardigd in 1938)

Adres	Nr.	Familie	Bewoners	Van	T/m
Aldebaranstraat 3	1	Band	Anne Bos en Casper Band	1922	1940
Betelgeuzestraat 12	2	Jelles	Johanna Catharina Waudman en Hendrik Jelles	1948	1970
Betelgeuzestraat 18	3	Jelles	Johanna Catharina Waudman en Hendrik Jelles	1927	1938
Betelgeuzestraat 24	4	Jelles	Johanna Catharina Waudman en Hendrik Jelles	1920	1927
Kleine Beerstraat 23	5	Bos	Familie Bos-Waudman	1921	1940
Kometensingel 203	6	Bijl	Marie Bos en Dirk Bijl	1926	1929
Kometensingel 269	7	Monteban	Geertje Monteban en Gerrit Visser	1933	1977
Kometensingel 383	8	Band	Anne Bos en Casper Band	1940	1941
Kometensingel 425	9	Bijl	Marie Bos	1940	1945
Kometensingel 425	9	Bijl	Rinus	1943	1943
Kometensingel 425	9	Bos	Maria Margaretha Waudman, overl. 1943, + Coen	1940	1982
Kometensingel 85	10	Visser	Florus Visser en Frieda Barlasch	1936	1951
Maanstraat 50	11	Visser	Rokus Visser en Mietekee van der Rhee	1926	1936
Marsstraat 20	12	Band	Coen Band en Alie Luthart	1952	1955
Mercuriusstraat 6	13	Visser	Rokus Visser en Mietekee van der Rhee	1936	1958
Mercuriusstraat 9	14	Dijkstra	Bep Visser en Cor Dijkstra	1941	1962
Meteorensingel 230	15	Bijl	Familie Bijl	1925	1932
Meteorensingel 34	16	Band	Casper Band jr. en Corry Icke	1949	1967
Meteorensingel 36	17	Band	Casper Band jr. en Corry Icke	1947	1949
Meteorensingel 46	18	Visser	Lena Visser en Willem Monteban	1936	1941
Meteorenweg 195	19	Wolke	Brenda Dijkstra en Rinie Wolke (inwonend)	1978	1978
Meteorenweg 87	20	Band	Coen Band en Alie Luthart	1984	2019
Meteorenweg 96	21	Jelles	Johanna Catharina Waudman en Hendrik Jelles	1938	1948
Oostzanerdijk 103	21	Waudman	Simon Waudman en Helena de Weert	1950	1954
Oostzanerdijk 103 II	21	Bos	Henk Bos en Nel Waudman	1953	1954
Oostzanerdijk 125 II	22	Bos	Henk Bos en Nel Waudman	1961	1974
Oostzanerdijk 132 hs.	23	Bos	Henk Bos en Nel Waudman	1974	1979
Oostzanerdijk 81 hs.	24	Bos	Henk Bos en Nel Waudman	1954	1958
Oostzanerdijk 81 hs.	24	Bos	Henk Bos en Nel Waudman	1960	1961
Oostzanerdijk 81 hs.	24	Waudman	Simon Waudman en Helena de Weert	1954	1965
Orionstraat 45	25	Band	Anne Bos en Casper Band	1941	1946
Orionstraat 61	26	Waudman	Simon Waudman en Helena de Weert	1936	1936
Planetenplein 12	27	Ham	Jo/Jans Bos en Gerrit Ham	1950	1955
Plejadenplein 6	28	Barlasch	Karl Friedrich Otto August	1938	1943
Polluxplein 5	29	Waudman	Simon Waudman en Helena de Weert	1923	1927
Rigelstraat 19	30	Monteban	Jacob Monteban en Adriana Eegdeman	1927	1947
Siriusstraat 3	31	Visser	Frieda Barlasch	1951	1958
Vegastraat 252	32	Hotman	Ans Visser en Wim Hotman	1964	1966
Vegastraat 268	33	Visser	Rokus Visser jr. en Nel Brilman	1940	1982
Zonneweg 3	34	Visser	Rokus Visser ir.	1938	1940

Een *Tuindorp*

*Meteorenweg 234–240 gezien naar
Kometensingel 315 en rechts de
zijgevel van Neptuneusstraat 1*

*De straatnaam Meteorensingel op het
bordje is hierop al doorgestreept in
verband met de herbenoeming in
Meteorenweg, juli 1935*

Bron: Stadsarchief Amsterdam

*Neptuneusplein 1–11 en links
zijgevel Neptuneusstraat 19,
juli 1935*

Bron: Stadsarchief
Amsterdam

Argosstraat, juli 1935

Bron: Stadsarchief Amsterdam